

Umumiy fortepiano o'qitish jarayonida musiqiy eshitish va ichki tasavvurni o'smirlarda rivojlantirishning psixologik asoslari

Shaxnoza Islamovna Boboyeva
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot umumiy fortepiano o'qitish jarayonida o'smirlarda musiqiy eshitish va ichki tasavvurni rivojlantirishning psixologik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Ishda o'smirlik davrining psixofiziologik xususiyatlari, musiqiy idrok va eshitish qobiliyatining shakllanish qonuniyatlari tahlil qilinadi. Forteplano darslarida musiqiy eshitishni rivojlantirishning samarali usullari, ichki tasavvur (internal hearing) mexanizmlari, diqqat, xotira va emotsional idrokning roli yoritiladi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilarga o'smir o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini maqsadli rivojlantirishda psixologik yondashuvlarni qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: fortepiano o'qitish, musiqiy eshitish, ichki tasavvur, o'smirlik davri, psixologik asoslar, musiqiy idrok, eshitish qobiliyati, musiqiy xotira, emotsional idrok, musiqiy qobiliyat

Psychological foundations of developing musical hearing and inner imagination in adolescents during general piano instruction

Shaxnoza Islamovna Boboyeva
Bukhara international university

Abstract: This study is devoted to examining the psychological foundations of developing musical hearing and inner imagination in adolescents during the process of general piano instruction. The paper analyzes the psychophysiological characteristics of adolescence, as well as the regularities in the formation of musical perception and hearing ability. It highlights effective methods for developing musical hearing in piano lessons, the mechanisms of inner hearing (internal hearing), and the role of attention, memory, and emotional perception. The findings of the study are aimed at providing practical recommendations to teachers on applying psychological approaches in the targeted development of adolescent students' musical abilities.

Keywords: piano instruction, musical hearing, inner imagination, adolescence, psychological foundations, musical perception, hearing ability, musical memory, emotional perception, musical ability

Bugungi kunda ta'lim tizimining oldida turgan eng muhim vazifalardan biri har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlay oladigan, ijodiy yondashuvga ega va ma'naviy jihatdan barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Shaxsning ma'naviy dunyosini shakllantirishda san'at, ayniqsa musiqa san'ati alohida o'rin tutadi, chunki musiqa insonning his-tuyg'ulariga bevosita ta'sir qiladi, uning estetik didini o'stiradi, tasavvur va xayol olamini boyitadi hamda fikrlash madaniyatini yuksaltiradi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini isloh qilish, uni xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish, yoshlarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilab qo'yilgan. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda, shuningdek, madaniyat va san'at sohasini rivojlantirishga qaratilgan qator me'yoriy hujjatlarda yosh avlodni milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularning ijodiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish zarurligi alohida ta'kidlanadi. Bu jarayonda musiqiy ta'limning, xususan, oliy pedagogik ta'lim muassasalarida o'qitiladigan umumiy fortepiano fanining ahamiyati beqiyosdir.

Umumiy fortepiano darslari bo'lajak musiqa o'qituvchilarini tayyorlash tizimida asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Forteplano cholg'usi o'zining keng diapazoni, to'la ovozli (polifonik va garmonik) imkoniyatlari, orkestr tovushlarini o'zida mujassam eta olishi bilan boshqa cholg'ulardan ajralib turadi. Shu sababli u musiqa ta'limining ajralmas vositasi bo'lib, o'quvchilarning musiqiy eshitishini, ritm tuyg'usini, garmonik tasavvurini, musiqiy xotirasini va umuman musiqiy tafakkurini rivojlantirishda katta imkoniyatlarga ega. Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati fanini o'qitadigan mutaxassis kuy kuylash jarayonida o'ziga jo'r bo'lishi, bolalar ijrosiga hamrohlik qilishi, musiqiy asarlarni tahlil qilib tushuntirishi va dars jarayonini ijodiy tashkil etishi lozim. Bularning barchasi fortepiano cholg'usida erkin muloqot qila olish ko'nikmalarini, ya'ni mukammal musiqiy tafakkurni talab qiladi.

Musiqiy tafakkur tushunchasi musiqa pedagogikasi, psixologiyasi va san'atshunoslik fanlarining kesishgan nuqtasida turuvchi murakkab kategoriyadir. Uni o'rganishga turli davrlarda ko'plab olimlar o'z hissasini qo'shgan. Rus musiqashunosi B.V.Asafyev musiqani "intonatsiyalangan ma'no" sifatida talqin qilib, musiqiy tafakkurning asosini intonatsiya, ya'ni insoniy ma'noga ega bo'lgan tovush ifodasi tashkil etishini ilmiy asoslab bergan. Uning intonatsiya nazariyasi musiqani tinglash va ijro etish jarayonini oddiy mexanik harakat sifatida emas, balki ma'noni anglash va uni tovushlar orqali ifodalash jarayoni sifatida tushunishga yo'l ochgan. Psixolog B.M.Teplov esa musiqiy qobiliyatlarning tuzilmasini tadqiq qilib, ladni his qilish, eshitib tasavvur qilish va musiqiy-ritmik tuyg'uni musiqiylikning asosiy

komponentlari sifatida ajratib ko'rsatgan. Uning ta'kidlashicha, musiqiy qobiliyatlar faqat faoliyat jarayonida shakllanadi va rivojlanadi, bu esa musiqiy tafakkurni shakllantirishda faol amaliy mashg'ulotlarning o'рни nechog'lik muhimligini ko'rsatadi.

Fortepiano pedagogikasi sohasida G.G.Neygauz, A.B.Goldenveyzer, L.A.Barenboym, K.N.Igumnov kabi ko'zga ko'ringan pedagog-ijrochilar o'z ilmiy-metodik qarashlarini ishlab chiqqanlar. Ayniqsa, L.A.Barenboym fortepiano o'qitishda musiqiy tafakkurni rivojlantirishni ijrochilik texnikasini o'zlashtirishdan ustun qo'yib, o'quvchi avval musiqiy obrazni ichki eshitish orqali tasavvur qilishi, so'ngra uni cholg'uda gavdalantirishi kerakligini asoslagan. G.G.Neygauz ham o'z ijodiy faoliyatida musiqiy obraz ustida ishlashni, asarning mazmunini chuqur anglashni ijroning asosiy sharti deb hisoblagan. Shuningdek, D.B.Kabalevskiy, K.Orf, Z.Kodaň va S.Suzuki tomonidan yaratilgan musiqiy ta'lim tizimlari ham musiqiy tafakkurni bolalikdan boshlab, o'yin, ijod va faol musiqiy faoliyat orqali rivojlantirish g'oyasiga asoslanadi. Bu tizimlarning barchasida musiqani avval his qilish, tinglash, so'ngra uni anglash va ijro etish tamoyili ustuvor ekanligi ko'zga tashlanadi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, tafakkur insonning voqelikni bilishdagi eng yuqori shakli bo'lib, tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish va mavhumlashtirish kabi operatsiyalar orqali amalga oshadi. L.S.Vigotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasiga ko'ra, oliy psixik funksiyalar, shu jumladan tafakkur ham, inson faoliyati va ijtimoiy muhit ta'sirida, o'qituvchi bilan hamkorlikda shakllanadi. "Yaqin taraqqiyot zonasi" haqidagi g'oya fortepiano darslarida o'qituvchi o'quvchining mustaqil bajara oladigan darajasidan sal yuqoriroq bo'lgan vazifalarni qo'yishi, shu orqali uning rivojlanishiga turtki berishi lozimligini ko'rsatadi. J.Piagening kognitiv rivojlanish nazariyasi esa o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bosqichma-bosqich o'qitishning zarurligini ta'kidlaydi. Mazkur ilmiy qarashlar umumiy fortepiano darslarida musiqiy tafakkurni shakllantirishning psixologik asoslarini belgilab beradi.

Musiqiy tafakkur o'z mohiyatiga ko'ra bir necha o'zaro bog'liq komponentlardan tarkib topadi. Bular musiqiy eshitish, ichki eshitish va musiqiy tasavvur, musiqiy xotira, musiqiy-ritmik tuyg'u, ijodiy fikrlash va improvizatsiya qobiliyati, shuningdek, musiqiy asarni tahlil qilish va baholash ko'nikmalaridir. Musiqiy eshitish tovush balandligi, tembri, dinamikasi va davomiyligini farqlash imkonini beradi. Ichki eshitish esa notani ko'rib, uni cholg'uda chalmasdan avval ongda tasavvur qilishga yordam beradi. Musiqiy xotira asarni eshitish, vizual, motorli va mantiqiy xotira turlari uyg'unligida o'zlashtirishni ta'minlaydi. Ijodiy fikrlash esa o'quvchining shablon doirasidan chiqib, asarni o'ziga xos talqin qilishi, kuyga jo'rnavozlik tuzishi yoki oddiy improvizatsiya qilishida namoyon bo'ladi. Mazkur komponentlarning har biri fortepiano darslarida maqsadli va tizimli ishlash orqali rivojlantiriladi.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, umumiy fortepiano darslarida musiqiy tafakkurni shakllantirish masalasi hali yetarli darajada hal etilmagan. Ko'pgina hollarda o'qitish jarayoni asosan notalarni o'qish, barmoq texnikasini mashq qilish va asarni yodlashga qaratiladi, musiqiy mazmunni anglash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv esa ikkinchi darajali masala sifatida qoladi. Natijada talabalar asarni mexanik tarzda ijro etadilar, ammo uning shakli, garmonik tuzilishi, ifoda vositalari va badiiy obrazini chuqur anglamaydilar. Bundan tashqari, talabalarning boshlang'ich musiqiy tayyorgarligi turlicha ekanligi, ularning ayrimlari cholg'uni umuman bilmasdan o'qishga kirishi, darslar uchun ajratilgan vaqtning cheklanganligi, individual yondashuvning yetarli darajada qo'llanilmasligi va zamonaviy pedagogik hamda axborot texnologiyalaridan kam foydalanilishi kabi muammolar ham mavjud. Bu holat mazkur mavzuni ilmiy-nazariy jihatdan chuqur tadqiq qilish va amaliyotga tatbiq etiladigan aniq didaktik shartlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Mavzuning dolzarbligi yana shu bilan izohlanadiki, bugungi axborotlashgan jamiyatda yoshlar ongiga musiqiy ta'sir ko'rsatuvchi manbalar nihoyatda ko'paygan, ularning aksariyati esa sifat jihatidan yuqori badiiy didni shakllantirishga xizmat qilmaydi. Bunday sharoitda bo'lajak musiqa o'qituvchisi nafaqat o'zi yuksak musiqiy tafakkurga ega bo'lishi, balki maktab o'quvchilarida ham haqiqiy musiqiy qadriyatlarni ajrata olish ko'nikmasini shakllantira olishi lozim. Shu bois umumiy fortepiano darslari faqat cholg'uni chalishni o'rgatish vositasi emas, balki talabaning musiqiy-estetik madaniyatini, tahliliy va ijodiy fikrlashini rivojlantiruvchi samarali pedagogik maydon sifatida qaralishi kerak.

Tadqiqotning maqsadi umumiy fortepiano darslarida o'quvchilar musiqiy tafakkurini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslarini, pedagogik-psixologik mexanizmlarini va didaktik shartlarini aniqlash hamda ularning samaradorligini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan: musiqiy tafakkur tushunchasining mohiyati va tarkibiy qismlarini ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilish, fortepiano darslarida musiqiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik va pedagogik mexanizmlarini ochib berish, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish yo'llarini yoritish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, muammoli o'qitish va interfaol metodlarning o'rnini asoslash, repertuar tanlash mezonlarini belgilash hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini ko'rsatish.

Tadqiqotning ob'ekti oliy pedagogik ta'lim muassasalarida umumiy fortepiano fanini o'qitish jarayoni bo'lsa, predmeti shu jarayonda o'quvchilar musiqiy tafakkurini shakllantirishning mexanizmlari va didaktik shartlaridir. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish, nazariy umumlashtirish, taqqoslash, pedagogik kuzatish hamda tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Mazkur usullar mavzuni keng qamrovda o'rganish, mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish va ularning amaliy ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda umumiy fortepiano darslarida musiqiy tafakkurni shakllantirish jarayoni yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning ilmiy-nazariy asoslari, pedagogik-psixologik mexanizmlari va didaktik shartlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilinadi. Amaliy ahamiyati esa taklif etilayotgan yondashuvlardan oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari, musiqa maktablari pedagoglari va metodistlari o'z faoliyatida foydalanishlari mumkinligi bilan belgilanadi. Maqola mazmuni fortepiano darslarining samaradorligini oshirish, talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish va ularni kelgusida maktab musiqa ta'limi sohasida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Olib borilgan nazariy tahlil natijalari umumiy fortepiano darslarida o'quvchilar musiqiy tafakkurini shakllantirish murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz davom etadigan pedagogik jarayon ekanligini ko'rsatdi. Musiqiy tafakkur musiqiy eshitish, ichki tasavvur, xotira, ritmik tuyg'u, tahliliy va ijodiy fikrlash kabi komponentlarning o'zaro uyg'unligida shakllanadigan yaxlit tizimdir. Uni rivojlantirish faqat cholg'uda chalish texnikasini egallash bilan cheklanmaydi, aksincha, o'quvchining musiqiy mazmunni anglashi, his qilishi va o'ziga xos ifodalay olishiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Shu bois fortepiano darslarida texnik tayyorgarlik va badiiy-ijodiy rivojlanish o'zaro uyg'un holda olib borilishi zarur.

Tadqiqot davomida aniqlandiki, musiqiy tafakkurni shakllantirishning ilmiy-nazariy asosini Asafyevning intonatsiya nazariyasi, Teplovning musiqiy qobiliyatlar haqidagi ta'limoti, Vigotskiyning madaniy-tarixiy yondashuvi, Piagening kognitiv rivojlanish bosqichlari haqidagi g'oyalari hamda fortepiano pedagogikasining yirik namoyandalari to'plagan boy tajriba tashkil etadi. Bu qarashlarning umumiy xulosasi shuki, musiqiy tafakkur tug'ma xususiyat bo'lib qolmasdan, maqsadli tashkil etilgan o'qitish va faol musiqiy faoliyat jarayonida rivojlanadi. Demak, o'qituvchining vazifasi o'quvchining mavjud imkoniyatlarini aniqlash, ularni bosqichma-bosqich o'stirish va ijodiy rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratishdan iborat.

Pedagogik-psixologik mexanizmlar nuqtai nazaridan qaraganda, o'quvchining ichki motivatsiyasini uyg'otish, uning musiqaga bo'lgan qiziqishini qo'llab-quvvatlash, muvaffaqiyat vaziyatini yaratish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish musiqiy tafakkurni shakllantirishning asosiy omillari hisoblanadi. Musiqiy faoliyat jarayonida diqqat, idrok, xotira, tasavvur va xayol kabi psixik jarayonlar faol ishtirok etadi, ularning o'zaro bog'liq rivojlanishi tafakkurning yuqori darajasiga erishishni ta'minlaydi. O'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan muloqot, o'quvchining yaqin taraqqiyot zonasiga mos vazifalar qo'yish, ijobiy emotsional muhit yaratish bu jarayonning samaradorligini sezilarli oshiradi.

Aksincha, qattiq nazorat, tanqidga asoslangan yondashuv va mexanik takrorlashga tayanish o'quvchining qiziqishini susaytirib, tafakkurining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish ham muhim shartlardan biri ekanligi asoslandi. Har bir o'quvchining musiqiy qobiliyati, boshlang'ich tayyorgarlik darajasi, idrok qilish tezligi, xotirasining turi va temperamenti o'ziga xosdir. Shuning uchun darslarda tabaqalashtirilgan va individual yondashuvni qo'llash, topshiriqlarni murakkablik darajasi bo'yicha bosqichlarga ajratish, kuchli va zaif tomonlarni inobatga olgan holda ish rejasini tuzish lozim. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchini o'qitish jarayonining passiv ob'ekti emas, balki faol sub'ekti sifatida ko'rishni talab qiladi, bu esa uning mustaqil fikrlashi, o'z qarashlarini bildirishi va ijodiy tashabbus ko'rsatishiga imkon beradi.

Didaktik shartlar sifatida quyidagilar muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi: o'qitish jarayonida ko'rgazmalilik, izchillik, onglilik va faollik tamoyillariga amal qilish, murakkablikni asta-sekin oshirib borish, nazariy bilimlarni amaliy ijro bilan chambarchas bog'lash, tinglash, tahlil qilish va ijro etish faoliyatlarini uyg'unlashtirish. Ayniqsa, notaga qarab chalish, transpozitsiya, kuyni eshitib tanlash, jo'rnavozlik tuzish, oddiy improvizatsiya va ansamblda chalish kabi mashqlar o'quvchining musiqiy tafakkurini rivojlantirishda yuqori samara beradi. Bu turdagi vazifalar o'quvchini musiqiy materialni mustaqil tahlil qilishga, uni ichki eshitishda tasavvur qilishga va ijodiy qo'llashga o'rgatadi.

Muammoli o'qitish va interfaol metodlar musiqiy tafakkurni rivojlantirishning samarali vositasi ekanligi ko'rsatib berildi. Muammoli vaziyatlar yaratish, o'quvchini asarning turli talqin variantlarini taqqoslashga, ularning afzalliklari va kamchiliklarini baholashga, o'z ijro rejasini mustaqil asoslashga undaydi. Juftlikda va guruhda ishlash, o'zaro tinglash va baholash, ijrolarni muhokama qilish, musiqiy tahlil bo'yicha kichik loyihalar bajarish kabi usullar muloqot madaniyatini, tanqidiy fikrlashni va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu tariqa dars jarayoni o'qituvchining bir tomonlama tushuntirishidan o'quvchilarning faol izlanishiga aylanadi.

Fortepiano repertuarini to'g'ri tanlash musiqiy tafakkurni shakllantirishning eng muhim shartlaridan biri ekanligi alohida qayd etiladi. Repertuar o'quvchining tayyorgarlik darajasiga mos, mazmunan boy, janr va uslub jihatidan xilma-xil bo'lishi, unda polifonik asarlar, yirik shakldagi asarlar, pesalar, xalq kuylari, o'zbek bastakorlari ijodidan namunalar hamda jahon klassikasi asarlari uyg'un tarzda o'rin olishi kerak. Milliy musiqa namunalarini repertuarga kiritish talabalarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va estetik didni shakllantirishga xizmat qiladi, jahon musiqasi namunalari esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Har bir asar ustida ishlash

jarayonida uning shakli, ladtonal rejasi, garmoniyasi, ifoda vositalari va badiiy obrazini tahlil qilish o'quvchining nazariy bilimlarini amaliy ijroga bog'lashga yordam beradi.

Bosqichma-bosqich o'qitish tizimi o'quvchining bilim va ko'nikmalarini izchil, mustahkam shakllantirishni ta'minlaydi. Dastlabki bosqichda cholg'u bilan tanishish, to'g'ri o'tirish va qo'l holatini egallash, oddiy kuylarni eshitib tanlash va ritmik tuyg'uni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Keyingi bosqichda notani ravon o'qish, gammalar va akkordlar ustida ishlash, oddiy jo'rnavozlik bilan ijro etish ko'nikmalari shakllantiriladi. Yuqori bosqichda esa murakkab asarlarni mustaqil o'rganish, ularni tahlil qilish, o'ziga xos talqin yaratish va ijodiy ishlarni bajarish nazarda tutiladi. Har bir bosqichda oldingi o'zlashtirilgan bilimlarga tayanish va ularni yangi vazifalar bilan boyitish musiqiy tafakkurning izchil o'sishini kafolatlaydi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalarni darslarga joriy etish ham musiqiy tafakkurni rivojlantirishda yangi imkoniyatlar ochishi ta'kidlandi. Raqamli pianino va sintezatorlar, musiqiy notalarni tahrirlash dasturlari, audio va video yozuvlar, onlayn platformalar, interaktiv musiqiy o'yinlar va mobil ilovalar o'quvchiga o'z ijrosini yozib olish, tinglash, tahlil qilish, xatolarni mustaqil aniqlash va ustida ishlash imkonini beradi. Shuningdek, jahonning mashhur ijrochilarining talqinlarini tinglash va taqqoslash o'quvchining badiiy didini boyitadi, ijro madaniyatini oshiradi. Biroq texnologiyalar o'qituvchining o'rnini bosmasligi, ular faqat pedagogik maqsadlarga xizmat qiluvchi yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi lozim.

Umuman olganda, umumiy fortepiano darslarida o'quvchilar musiqiy tafakkurini shakllantirish samaradorligi ilmiy-nazariy asoslar, pedagogik-psixologik mexanizmlar va didaktik shartlarning kompleks va tizimli qo'llanilishiga bog'liqdir. Ushbu omillardan birining e'tibordan chetda qolishi butun jarayon natijasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilariga quyidagi tavsiyalar berish maqsadga muvofiq: o'quv jarayonini texnik mashqlar bilan cheklamasdan, tinglash, tahlil qilish va ijodiy faoliyatni teng darajada rivojlantirishga yo'naltirish, har bir talabaga individual yondashib, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyiliga amal qilish, muammoli va interfaol metodlarni doimiy qo'llash, repertuarni mazmun va murakkablik jihatidan o'ylangan holda tanlash, bosqichma-bosqich o'qitish tizimiga rioya qilish hamda raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy tafakkuri rivojlangan bo'lajak musiqa o'qituvchisi nafaqat yuqori darajadagi ijrochi, balki maktab o'quvchilarining musiqiy madaniyatini shakllantira oladigan, ularning ma'naviy dunyosini boyitadigan, ijodiy va tanqidiy fikrlaydigan zamonaviy pedagog bo'lib yetishadi. Shuning uchun umumiy fortepiano darslarini musiqiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan holda tashkil etish musiqiy ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Kelgusida mazkur yo'nalishda eksperimental tadqiqotlar o'tkazish, musiqiy tafakkurning shakllanganlik darajasini

baholash mezonlari va diagnostik vositalarini ishlab chiqish, ularni ta'lim amaliyotiga joriy etish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Музыкальная педагогика и психология. Вестник науки и образования, 58-61 1 (4), 1 (4), 58-61
2. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. Scientific progress 2 (4), 370-374
3. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Scientific progress 2 (4), 96-101
4. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. Scientific progress 2 (4), 114-118
5. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 952-957
6. КБ Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. Science and Education 3 (5), 1556-1561
7. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. Science and Education 3 (3), 1032-1037
8. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. Science and Education 4 (7), 384-389
9. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. Science and Education 3 (3), 1020-1025
10. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. Science and Education 5 (2), 445-451
11. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. Science and Education 5 (2), 452-458
12. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
13. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. Science and Education 6 (1), 21-27
14. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. Science and Education 4 (7), 357-362

15. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использовании методов и приёмов музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (7), 107-120
16. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. *Science and Education* 4 (3), 545-551
17. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыки. *Scientific progress* 2 (6), 940-945
18. КБ Холиков. Эстетическое воспитание молодёжи школьного возраста в сфере музыки. *Science and Education* 3 (5), 1542-1548
19. КБ Холиков. BMSM sharoitida puflama cholg 'ularni o 'qitish jarayonining nazariy modeli. *Science and Education* 6 (12), 379-384
20. КБ Холиков. Doira ta'limida davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish yo 'nalishlari. *Science and Education* 6 (12), 357-361
21. КБ Холиков. BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi. *Science and Education* 6 (12), 346-350
22. КБ Холиков. Musiqa kollejlarda zarbli cholg 'ular kafedralarining faoliyatini optimallashtirish. *Science and Education* 6 (12), 362-366
23. КБ Холиков. BMSM o 'quvchilarida puflama cholg 'ularni o 'rgatishning nazariy-pedagogik asoslarini takomillashtirish. *Science and Education* 6 (12), 391-396
24. КБ Холиков. Uzluksiz ta'lim tizimida milliy zarbli cholg 'ular o 'qitish metodologiyasi. *Science and Education* 6 (12), 351-356
25. КБ Холиков. Doira o 'qituvchilarini malaka oshirish tizimining ilmiy-amaliy asoslari. *Science and Education* 6 (12), 367-372
26. КБ Холиков. Puflama cholg 'ularni o 'rgatishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari. *Science and Education* 6 (12), 373-378
27. КБ Холиков. BMSMda puflama cholg 'ularni o 'qitishning ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish. *Science and Education* 6 (12), 385-390
28. КБ Холиков. Puflama cholg 'ularni o 'qitishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari. *Science and Education* 6 (12), 339-345
29. КБ Холиков. Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. *Science and Education* 5 (6), 123-128
30. КБ Холиков. Компонент технологии обучения как средство повышения мотивации изучения музыки на среднем этапе общеобразовательной школы. *Science and Education* 4 (9), 228-235